

4. BEZPEČNOST VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU

Petr Kadlec

Abstrakt: Příspěvek se zabývá problematikou zajišťování výchovy a vzdělávání v oblasti bezpečnosti ve vzdělávacím systému. Nejprve bude pojednáno o vzdělávání jako příležitosti v ochraně obyvatelstva, kde byla použita strategická analýza ochrany obyvatelstva za využití metody SWOT pro nejčastěji se vyskytující faktory v řešené analýze příslušné problematiky. V návaznosti bude poukázáno na hlavní participující subjekty působící v oblasti bezpečnostního vzdělávání. Závěrem bude pojednáno o systému bezpečnostního vzdělávání a jeho předpokládaným vývojem.

Abstract: The paper deals with the issue of education and training in the area of security in the education system. First, it is focused on the education as the opportunity in the field of protection of population where a strategic analysis of population protection applying the SWOT method for the most frequent factors in the analysis of a pertinent issue is used. Next, the main participating subject operating in the area of security education is highlighted. The conclusion is aimed at the system of security education and the perspectives of its development.

Klíčová slova: Bezpečnost, vzdělávací systém, ochrana obyvatelstva, výchova k sebeochraně, příležitosti, hrozby

Keywords: Security, education system, population protection, education for self-protection, opportunities, threats

4.1. ÚVOD

Lidstvo bylo po celou dobu své existence ohrožováno celou řadou nebezpečí. Zprvu se jednalo zejména o živelní katastrofy, sociální, náboženské i etnické střety často přerůstající ve válečné konflikty. Později přibýly průmyslové havárie a s rozšiřováním moderních technologií se přidaly hrozby v podobě nezvládnutí nově vyvíjených technologií, jako jsou například jaderná energie, genové manipulace, nanotechnologie nebo informační technologie. S postupující globalizací se ohrožení společnosti zvyšuje zejména s rostoucí snahou o maximalizaci zisku bez ohledu na udržitelný rozvoj území. Spolu s globalizací postupuje ruku v ruce i hrozba terorizmu.

Po vyhodnocení možných dopadů uvedených rizik a hrozeb je patrné, že opatření, která budou snižovat tato nebezpečí a jejich případné následky, jsou vlastně ochranou celé společnosti. Ochranu obyvatelstva je pak možné vnímat jako jeden ze základních pilířů systému bezpečnosti České republiky (ČR) v souladu s Bezpečnostní strategií ČR schválenou vládou dne 8. září 2011 usnesením č. 665.

Bezpečnost státu je založena na principu zajištění bezpečnosti jednotlivce, komunity a zabezpečení funkce společnosti, k jehož úspěšnému uplatnění je nezbytné zajistit funkčnost dotčených orgánů státní správy a samosprávy, právnických a podnikajících fyzických osob a rozvíjení procesů a nástrojů, které slouží k posilování bezpečnosti a ochrany obyvatelstva.

Ochrana obyvatelstva je širokou „multiresortní“ disciplínou, kterou není možné vysvětlovat a řešit jen jako plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuaci, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva (ve vazbě na Ženevské úmluvy z 12. srpna 1949), ale jako soubor činností a úkolů odpovědných orgánů veřejné správy, právnických a podnikajících fyzických osob a také občanů, které vedou k zabezpečení ochrany života, zdraví, majetku a životního prostředí, v souladu s platnými právními předpisy. Úkoly jednotlivých orgánů jsou nepřenositelné a jejich plnění vyplývá z konkrétních ustanovení právních předpisů. Jako příklad je možné uvést:

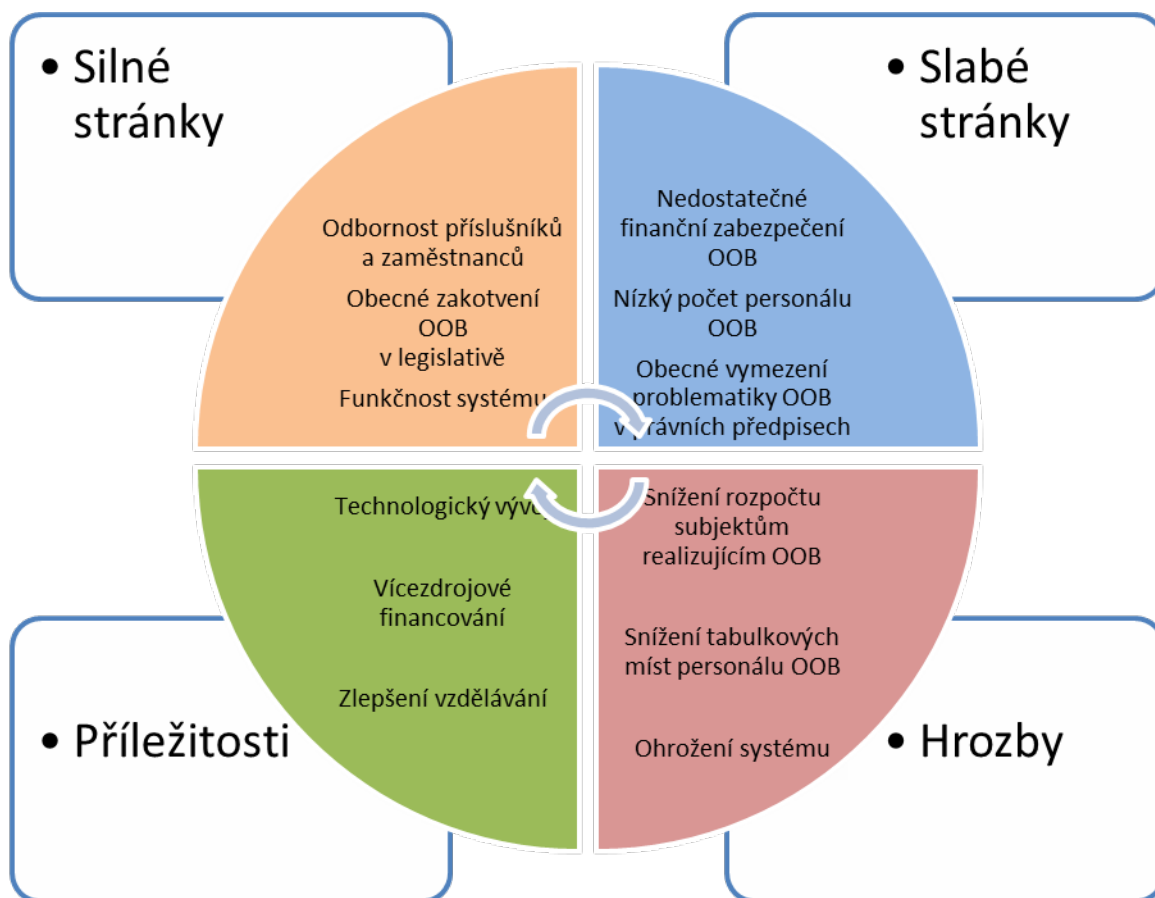
- varování, evakuaci, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva v gesci Hasičského záchranného sboru České republiky (HZS ČR),
- zabezpečení veřejného pořádku v gesci Policie ČR,
- ochrana života a zdraví obyvatel v gesci Ministerstva zdravotnictví a krajů,
- zvládnutí povodňových rizik v gesci Ministerstva životního prostředí, Ministerstva zemědělství a jednotlivých povodňových orgánů,
- zabezpečení fungování státní správy a samosprávy při mimořádné události nebo krizové situaci v gesci jednotlivých orgánů veřejné správy a další.

Tento výčet je pouze příkladným a nepředstavuje taxativní výčet všech působností při přípravě na mimořádné události a krizové situace a jejich řešení.

4.2. VZDĚLÁVÁNÍ JAKO PŘÍLEŽITOST V OCHRANĚ OBYVATELSTVA

V rámci přípravných prací pro zpracování Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 (Koncepce) byla zpracována strategická analýza významných oblastí ochrany obyvatelstva za využití metody SWOT. Posuzováno bylo následujících šest oblastí: síly, věcné zdroje, úkoly ochrany obyvatelstva, krizové řízení, výchova a vzdělávání, věda a výzkum, vývoj, inovace. [2]

Pro každou oblast bylo odbornou pracovní skupinou identifikováno deset nejvýznamnějších silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb a provedena jejich prioritizace prostřednictvím párového porovnávání. Četnost výskytu jednotlivých faktorů byla komparována za pomoci **Paretovy analýzy** a graficky znázorněna tzv. **Lorenzovou křivkou**. Pro další postup byly rozpracovány jen faktory, jejichž kumulovaný součet dosáhl minimálně 80 % výsledného efektu, tj. uvedené faktory, jejichž splněním bude pokryto alespoň 80 % úkolů v rámci jednotlivých oblastí. Stanovením hodnoty vzájemného působení vybraných faktorů bylo získáno pořadí jejich důležitosti a vlivu na vývoj v jednotlivých oblastech. Faktory nejčastěji se vyskytující a s nejvýznamnějším vlivem na vývoj jednotlivých oblastí jsou uvedeny na obrázku 1.

Obrázek 1: Nejčastěji se vyskytující faktory v analýze

Zdroj: MV, Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030. In: Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2013. Dostupné z: <http://web.grh.izscr.cz>, 68 s. [2]

Výchova a vzdělávání jsou úzce vázány na začlenění problematiky ochrany obyvatelstva do systému vzdělávání na školách, který umožňuje dlouhodobě působit na jedince formou pravidelné a povinné výuky. Na školní vzdělávání jsou nadstavbově napojeny projekty vybraných institucí, které při realizaci těchto činností spolupracují. Jedná se zejména o základní složky IZS a nestátní neziskové organizace. Aby nedocházelo k duplicitnímu jednání, jsou od roku 2011 vyvíjeny snahy o systematizaci výchovy a vzdělávání. [2]

Analýza oblastí ve „Výchově a vzdělávání“ pomocí metody SWOT analýzy je uvedena na obrázku 2.

Obrázek 2: SWOT analýza oblasti „Výchova a vzdělávání“

Zdroj: MV, Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030. In: Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2013. Dostupné z: <http://web.grh.izscr.cz>, 68 s. [2]

Úroveň výchovy a vzdělávání v současné době nereflektuje reálné hrozby a důsledky plynoucí z mimořádných událostí či krizových situací, kterých rok od roku přibývá, což se odráží i v přípravě odborníků. To je zapříčiněno především celospolečenským ekonomickým stavem, z toho se odvíjejícím snižováním počtu pracovníků, kteří se dané oblasti věnují, a neodpovídajícím začleněním v právních předpisech.

Nejdůležitější příležitostí rozvoje výchovy a vzdělávání je především další rozvíjení pravidelného vzdělávání v mateřských, základních a středních školách a zajištění stabilního financování, včetně rozpracování možností vícezdrojového financování. Dalšího posunu výchovy a vzdělávání lze dosáhnout optimalizací systému přípravy odborníků a ujednacením výuky na vysokých školách. Zaměřením na popularizaci výsledků činností lze dosáhnout většího zájmu veřejnosti a tím zlepšit postavení výchovy a vzdělávání ve společnosti.

Výchova a vzdělávání je ohrožena řadou vnějších vlivů. Mezi hlavní hrozby patří snižování finančních prostředků, snižování počtu personálu potřebného k zabezpečení činností a celkový náhled společnosti na tuto problematiku. Významným vlivem, který by

mohl omezit vzdělávání a výchovu obyvatelstva, by bylo zrušení výuky dané problematiky na školách.

4.3. HLAVNÍ PARTICIPUJÍCÍ SUBJEKTY V OBLASTI BEZPEČNOSTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Mezi hlavní participující subjekty v oblasti bezpečnostního vzdělávání byl zařazen Národní institut pro další vzdělávání, Hasičský záchranný sbor ČR, Policie ČR prostřednictvím preventivně výchovné činnosti, Armáda ČR a zainteresované univerzity.

4.3.1. ROLE NÁRODNÍHO INSTITUTU PRO DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Národní institut pro další vzdělávání (dále jen NIDV) byl pověřen na základě schváleného „Plánu hlavních úkolů Národního institutu pro další vzdělávání“ na rok 2013 řešením úkolů bezpečnostního vzdělávání v oblasti základního školství. Tento úkol navazoval na aktivity Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), Ministerstva dopravy (BESIP), Hasičského záchranného sboru ČR (dále jen HZS ČR), NIDV a dalších subjektů, které probíhaly v letech 2011 a 2012. Témata dopravní výchovy a ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí jsou v „Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání“ (dále jen RVP ZV) nově zpracována, a to v několika oblastech. [5]

Došlo k jejich rozšíření a aktualizaci. RVP ZV je s touto změnou platný od školního roku 2013/2014. Školy musely rozšířená témata zpracovat do svých školních vzdělávacích programů (dále jen ŠVP). Na stránkách MŠMT a NIDV jsou k dispozici podklady k nově zpracovaným tématům. Dle požadavků MŠMT byly součástí tohoto úkolu vzdělávací semináře, které se týkaly výchovy k demokracii, s důrazem na problematiku prevence korupce a s ní související problematiku finanční gramotnosti, rovněž problematiky obrany státu a souvisejících témat.¹

---

¹ Vedle výpovědí směřujících k hodnocení seminářů se účastníci vyjadřovali o tématech, v kterých by se chtěli dále vzdělávat. Nejčastěji uváděná témata vztahující se k řešené problematice byla následující:

- Informace, jak se zachovat při mimořádných událostech vyvolanými přírodními jevy (povodeň, větrná smršť a další)
- Jak řešit tísňové situace v případě hrozícího nebezpečí nebo vzniku mimořádné události

Účastníci projevíli vysokou spokojenost jak s odbornou úrovní, tak s činností lektorů v průběhu seminářů. Ocenili možnost diskutovat danou problematiku, vyjádřit svůj názor, mít prostor pro aktivitu. Cenná byla pro pedagogy možnost konfrontace zkušeností a názorů s pedagogy z jiných škol a užitečnost pro praxi zejména získání podpůrných výukových materiálů. Zároveň se plánuje realizovat vzdělávací akce na zakázku přímo ve školách a školských zařízeních v těch krajích, které byly v minulosti zasaženy povodněmi nebo ve kterých toto riziko z různých důvodů hrozí. Na základě zjištění, která vyplynula z evaluace rezortního úkolu, budou do nabídky vzdělávání pedagogických pracovníků zařazena témata týkající se tísňových situací v případě hrozícího nebezpečí nebo vzniku mimořádné události. [5]

4.3.2. ARMÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

Příprava občanů k obraně státu je jedním z nástrojů obranné politiky a je nedílnou součástí plánování obrany státu. Zákonná povinnost občanů bránit svou vlast nezanikla ani s profesionalizací Armády České republiky (dále jen „AČR“) [10]. Systematická diferencovaná příprava občanů k obraně státu je jedním z předpokladů vytvoření potřebných schopností k zajišťování obrany jednotlivců i celé společnosti.

Úroveň připravenosti občanů k obraně státu významným způsobem ovlivňuje funkčnost systému obrany České republiky (dále jen „ČR“). Kvalita, pravidelnost a komplexní zaměření přípravy občanů k obraně může výrazně přispět nejen ke zvýšení úrovně ochrany obyvatel, ale i ke snižování škod na jejich majetku a zejména ke snížení ztrát na lidských životech jak při vyhlášení stavu ohrožení státu v souvislosti se zajišťováním obrany před vnějším napadením a válečného stavu, tak i za dalších situací vojenského charakteru, jež se dotýkají bezpečnostních zájmů ČR. [3]

V současném právním řádu je příprava občanů k obraně státu řešena zákonem č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany ČR, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o obraně“). Podle § 52 zákona o obraně je příprava občanů k obraně státu dobrovolná a má charakter vzdělávání.² V souladu s jeho ustanovením je příprava občanů k obraně státu nedílnou součástí plánování obrany státu a zahrnuje zejména zdravotnickou přípravu, přípravu k civilní ochraně³, zájmovou činnost s technickým a sportovním zaměřením, přípravu obyvatelstva k sebeobraně a vzájemné pomoci a další činnosti spojené s branností a se zabezpečením přípravy k obraně státu.⁴ V provádění přípravy občanů k obraně státu byly identifikovány následující problémy a jejich příčiny:

- liberální pojetí povinností občanů k obraně státu, zakotvené v příslušných právních předpisech, předpokládá povinnou přípravu občanů k obraně pouze v zákonem stanovených případech a režim přípravy zachovává i v situacích kdy se stát, vzhledem k vývoji bezpečnostní situace, nutně připravuje na uplatňování svých funkcí v přísnějším režimu, nebo když již takový stav nastal;
- nejsou nastaveny systémové a organizační vazby, které by umožnily přípravu (výchovu a vzdělávání) občanů k obraně v žádoucím rozsahu a s potřebným obsahem realizovat;
- nejsou stanoveny konkrétní působnosti na příslušných ministerstvech a dalších ústředních správních úřadech (dále jen ÚSÚ);

---

² Např. zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

³ Komplex opatření a úkolů podle Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I), vyhlášený sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 168/1991 Sb. Základní obsahový rámec civilní ochrany jako ochrany obyvatelstva vymezuje

§ 2 písm. e) zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Tato součást přípravy náleží do působnosti MV.

⁴ § 3 a § 52 zákona č. 222/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

- právní úprava sice zmiňuje realizaci přípravy občanů k obraně, ta však není provedena dalšími právními předpisy, ani jiným způsobem rozpracována;
- nejsou dostatečně alokovány a využívány finanční prostředky pro přípravu občanů k obraně;
- neexistují účinné mechanismy a normativní postupy, které by podporovaly vzájemnou mezirezortní spolupráci při řešení přípravy občanů k obraně;
- problematika přípravy občanů k obraně není v potřebném rozsahu zahrnuta do osnov základních a středních škol a je zaměňována za ochranu obyvatelstva v případě krizových situací a mimořádných událostí nevojenského charakteru;
- v Plánu obrany není rozpracován systém přípravy občanů k obraně státu v období zhoršování bezpečnostní situace v důsledku ohrožení vojenského charakteru a za stavu ohrožení státu;
- neexistuje koordinovaný přístup a podíl rezortu MO při zařazování problematiky obrany státu do studijních programů vysokých škol, proto příprava nemá jednotný obsah a její úroveň je závislá na připravenosti konkrétních lektorů a učitelů;
- není využíváno pozitivních zkušeností z řešení přípravy občanů k obraně z jiných zemí (např. Polsko, Maďarsko a další země). [3]

V rámci mezirezortní spolupráce je přínosem zejména snaha o začlenění tematiky obrany státu do všeobecného základu budoucích učitelů na pedagogických fakultách⁵. Funkční systém přípravy občanů k obraně státu však vyžaduje především politickou podporu a odpovídající právní normy. MO jako gestor předmětné oblasti je musí implementovat do systému plánování a součinnostních vazeb dotčených civilních subjektů.

Postupně se objevují určité tendence, kdy část odborné i laické veřejnosti si uvědomuje možné dopady nedostatků systému přípravy občanů k obraně na společnost a její bezpečnost. Důkazem politického zájmu je zařazení této problematiky do nejnovějších strategických dokumentů, Bezpečnostní strategie ČR a Obranné strategie ČR.

V návaznosti na tyto dokumenty je nutné k zajištění fungujícího systému přípravy použít principů diferencovaného přístupu a přizpůsobení obsahu této přípravy, výběru cílových skupin občanů a přizpůsobení intenzity konkrétních opatření přípravy občanů k obraně státu charakteru vzniklé situace. Klíčovým prvkem obranného systému musí být dokonale připravený odborník v oblasti zajišťování obrany státu, úředník státní správy a územní samosprávy. Jemu musejí být vytvářeny podmínky pro vzdělávání a současně musí jeho připravenost být náležitě prověřována - nástrojem je institut zvláštní odborné způsobilosti. Naopak kategorii ostatních dospělých občanů, která vzhledem k principu dobrovolnosti v přípravě občanů k obraně státu není, s výjimkou zákonem stanovených případů, v míru organizovaně připravována, bude zvýšená pozornost věnována v době mimořádných opatření a stavu ohrožení státu. K zajištění povědomí o povinnostech občana k obraně státu včetně branné povinnosti

---

⁵ Schváleno usnesením vlády ze dne 5. října 2011 č. 734.

je nutné se zaměřit v mírovém stavu na kategorie žáků základních a středních škol a studentů vyšších odborných škol a na budoucí a stávající učitele.

Za největší problémy v systému vzdělávání pro přípravu občanů k obraně státu lze považovat absenci odpovědnosti a povinnosti dotčených orgánů danou zákony, neexistenci uceleného systému přípravy na celostátní úrovni, neexistenci uceleného zdroje informací a nezájem většiny občanů o přípravu. Problémem není zakotvit povinnost příslušných orgánů, ale stanovit způsob jak ji vynucovat. Otázkou také je, jakým způsobem přípravu provádět. Toto nejasné vymezení má za následek nesystematickou a nekoordinovanou činnost v oblasti vzdělávání občanů.

4.3.3. PROJEKT „POKOS“

Projekt POKOS je implementován od 1. září 2013 na vybraných školách a se začátkem školního roku se objevil v revidovaném „Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání“. Na žádost Ministerstva obrany ČR, které zpracovalo pro pedagogy základních škol metodické doporučení, se tak ve vyučovacím procesu objevily nové tematické okruhy, které byly ve spolupráci s ostatními zainteresovanými ministerstvy zařazeny do vzdělávacích obsahů RVP ZV. [9]

Cílem uvedené aktivity je žákům základních škol vysvětlit pojmy, které souvisí s obranou státu, úkoly Armády České republiky, její historií, tradicemi a problematikou řešení krizových situací vojenského i nevojenského charakteru.

„Příprava žáků je z hlediska dlouhodobého záměru stěžejním segmentem přípravy občanů k obraně státu. Zařazení témat do RVP ZV probíhá způsobem, který odpovídá věku žáků a obsahovému zaměření jednotlivých škol. V další oblasti na druhém stupni základních škol by měli žáci zvládnout tematický okruh „Člověk, stát a právo“. Žáci by měli například prokázat znalosti, že porozumí povinnostem občana při zajištění obrany státu. Budou umět posoudit i význam ochrany lidských práv a svobod.

Problematika přípravy občanů k obraně státu by tak měla vytvářet u žáků a studentů pozitivní hodnotový systém opřený o historickou zkušenost a ovlivňovat jejich postoje v oblastech obrany státu a ochrany fyzického i duševního zdraví, životů, životního prostředí a majetku při různých rizikových situacích a mimořádných událostech vojenského charakteru.

Od zařazení nové problematiky do vzdělávacích cílů základních škol se očekává, že žáci zvládnou nejen přímou problematiku obrany státu, ale také budou umět na příkladech doložit význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří možnosti, jak mohou v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi a jak pomoci v situacích ohrožení a obrany státu. Pro školní využití připravuje Ministerstvo obrany didaktický vzdělávací materiál, v kterém budou prezentovány nejdůležitější oblasti týkající se Armády ČR. Uvedený materiál bude nápomocen hlavně pedagogům při aplikaci uvedené problematiky do příslušného vzdělávacího programu.

Na této úrovni je doporučeno, aby příprava občanů k obraně státu byla zaměřena zejména na zdravotnickou přípravu, přípravu k civilní ochraně a přípravu k sebeobraně a vzájemné pomoci v krizových situacích vojenského i nevojenského charakteru. Žáci a studenti v rámci vzdělávání získají základní informace o současném bezpečnostním prostředí, o výhodách členství ČR v mezinárodních bezpečnostních a politicko-vojenských organizacích, o principech obrany státu a o úloze ozbrojených

sil ČR při zajišťování obrany státu a při řešení krizí nevojenského charakteru. Zároveň se seznámí s povinnostmi, které jim, jako občanům ČR, ve vztahu k obraně státu vyplývají z platných právních norem. [9]

4.3.4. HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR ČESKÉ REPUBLIKY

Hasičský záchranný sbor ČR organizuje na základě Zákona č. 239/2000 Sb. [11], instruktáže a školení v oblasti ochrany obyvatelstva a v přípravě složek integrovaného záchranného systému zaměřené na jejich vzájemnou součinnost. K tomuto účelu zřizuje vzdělávací a výcviková zařízení.

Na základě Pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných situací do vzdělávacích programů (č.j. 34776/98-22 ze dne 4. května 1999) byla od roku 1999 do výuky základních a středních škol začleněna tematika ochrana člověka za mimořádných událostí (dále jen „OČMU“). V důsledku rozsáhlých povodní v srpnu 2002, byl stávající pokyn v součinnosti s Ministerstvem vnitra aktualizován (č. j. 12 050/03-22 ze dne 4. března 2003) a dodatkem k učebním dokumentům „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ (č. j. 13 586/03-22 ze dne 4. března 2003) byly doplněny platné učební texty. [8]

V návaznosti byl vydán pokyn „Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí“. V rámci podpory k zařazení uvedené problematiky do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) proběhla celostátní konference ve spolupráci s MV, MŠMT a NIDV. V oblasti doplňujícího vzdělávání pro pedagogy byly učitelé a ředitelé škol proškoleni ve druhém pololetí školního roku 2012/2013, aby byli připraveni na platnost změn v RVP ZV - ve spolupráci s MŠMT, NIDV a MV (viz. bod 2.1). V nově platných RVP ZV došlo k širší specifikaci a rozpracování témat dopravní výchovy (DV) a také ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí (dále jen OČMU). Šíří problematiky deklaruje skutečnost, že z celkově **devíti vzdělávacích oblastí RVP ZV se problematika OČMU dotýká sedmi z nich**. Vznikla tedy potřeba dostatečně připravit pedagogy, kteří se se změnami budou setkávat přímo ve vzdělávacím procesu. [6]

Vzhledem k absenci adekvátně připravených učitelů k výuce dané tematiky se Hasičský záchranný sbor ČR (dále jen „HZS CR“) aktivně zapojil do realizace uvedeného pokynu a zahájil spolupráci se školami v následujících oblastech:

- pomoc při přípravě praktických cvičení z oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí,
- organizace soutěží orientovaných na danou problematiku,
- organizace besed pro žáky, studenty a pedagogické pracovníky,
- pořádání ukázek z činnosti jednotek požární ochrany (samostatně, nebo ve spolupráci s dalšími složkami IZS),
- umožňování exkurzí škol na stanicích HZS krajů,
- příprava nebo spolupodílení na tvorbě učebnic a příruček pro výuku,
- vzdělávání učitelů v problematice ochrany člověka za mimořádných událostí.

[8]

Za toto období se podařilo s mnoha školami navázat velice aktivní spolupráci, což se dnes odráží i na znalostech žáků a studentů těchto škol. V rámci vzdělávání učitelů se HZS ČR podařilo proškolit do roku 2011 celkem 14 600 učitelů. I přes toto poměrně vysoké číslo, není počet aktivních proškolených učitelů dostatečný. Je to způsobeno zejména vysokou fluktuací ve školství, ale i omezenými personálními a finančními možnostmi, kterými HZS ČR pro tuto činnost disponuje. Jako východisko z této situace se nabízí příprava budoucích učitelů v uvedené oblasti již na vysokých školách.

4.3.5. POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY

Spolupráce s Policií ČR je potřebná v rámci prevence sociálně patologických jevů a v některém případě i při řešení problémů vzniklých v souvislosti s těmito jevy ve školách a školských zařízeních. **V návaznosti na zákon č. 359/1999 o sociálně právní ochraně dětí upravuje Závazný pokyn Policejního prezidenta č. 179/ 2000** systém práce a postupy policistů v oblasti preventivně výchovného působení na děti a mládež a v oblasti odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži.

Se sociálně patologickými jevy, mezi které patří i problematika zneužívání návykových látek, násilí, a kybernetická šikana, je možné se setkat v určité míře na všech stupních škol i ve školských zařízeních. Z tohoto důvodu je navazována spolupráce s Policií ČR v rámci preventivně výchovné činnosti.

Školy jsou v rámci preventivních a výchovných programů ve vzájemné kooperaci s **Preventivně informačním oddělením Policie ČR**, které je zřizováno na krajských ředitelstvích Policie ČR. Činnost těchto skupin je informační a poradenská a má také zástupce na jednotlivých územních odborech formou preventivně informačních skupin. Při plánování, tvorbě a realizaci preventivní strategie své činnosti, vycházejí tyto skupiny z bezpečnostní situace v příslušném regionu, ze znalosti trestné činnosti jako například obchod s drogami, delikty spojenými s alkoholovou i nealkoholovou toxikománií, zneužívání sociálních sítí a další problematiky. V návaznosti se pozornost zaměřuje na dopravní výchovu a zvyšování právního povědomí vlastní bezpečnosti u žáků a studentů.

4.3.6. VYSOKÉ ŠKOLY A BEZPEČNOSTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE

V současné době některé vysoké školy zareagovaly na změnu vzdělávacích dokumentů a potřebu vzdělávat učitele i v těchto oblastech. Jedná se především o zavedení výuky do studijních programů oborů - Výchova ke zdraví; Tělesná výchova a Ochrana obyvatelstva. Studijní předmět byl nejčastěji implementován do výuky jako volitelný a povinně-volitelný.

4.3.7. CELOŽIVOTNÍ BEZPEČNOSTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Obyvatelstvo je možno vzdělávat formou na základě zákona č. 239/2000 Sb.[11], kde obecní úřady mají ze zákona povinnost seznamovat právnické a fyzické osoby

v obci s charakterem možného ohrožení, s připravenými záchrannými a likvidačními pracemi a ochranou obyvatelstva. Za tímto účelem organizují obce jejich školení.

Pro úředníky státní správy a samosprávy je možností se vzdělávat ve specializačních zařízeních například v Institutu pro veřejnou správu, Institutu krizového managementu Vysoké školy ekonomické v Praze a na dalších zainteresovaných univerzitách v ČR. Určitou možností je vzdělávání pracovníků působících v oblasti bezpečnosti státu a ochrany obyvatelstva a široké veřejnosti na odborných akcích a konferencích zaměřených na danou problematiku. Posláním uvedených vzdělávacích zařízení je:

- podporovat a zabezpečovat plnění pedagogických aktivit v řádném prezenčním a distančním studiu na VŠ;
- organizovat a zajišťovat v rámci celoživotního vzdělávání kurzy pro státní zaměstnance (pracovníky pracovišť krizového řízení ve správních úřadech) a úředníky a vedoucí úředníky územních samosprávných celků (krajských úřadů a ostatních orgánů s krajskou územní působností, obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, podílející se na přípravě a realizaci Hospodářské opatření pro krizové stavy (dále jen HOPKS));
- organizovat a zajišťovat v rámci celoživotního vzdělávání kurzy zaměřené na průběžné vzdělávání řídicích i výkonných pracovníků subjektů hospodářské mobilizace, ochraňovatelů státních hmotných rezerv, subjektů kritické infrastruktury a dalších právnických a podnikajících fyzických osob, kteří mají ve své kompetenci přípravu a realizaci systému krizového managementu a HOPKS;
- koordinovat spolupráci při řešení vědeckovýzkumných úkolů a zabezpečování kurzů celoživotního vzdělávání mezi zainteresovanými institucemi, univerzitami, externími vědeckovýzkumnými pracovišti a orgány veřejné správy;
- vydávat informační a studijní materiály, výzkumné zprávy a studie, sborníky apod., určené pro potřeby vědecké veřejnosti, studentů a odborné praxe.

V systému celoživotního vzdělávání je problematika přípravy občanů k obraně státu zařazena do výuky na UO a Velitelství výcviku - Vojenská akademie ve Vyškově. V rámci těchto kurzů jsou na obranu státu připravováni vedle vojáků z povolání a občanských zaměstnanců rezortu MO rovněž odborníci na oblast bezpečnosti, obrany státu a krizového řízení z jednotlivých úřadů státní správy a územní samosprávy a jiných organizací.

4.4. ZÁVĚR - SYSTÉM BEZPEČNOSTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ S VÝHLEDEM DO ROKU 2030

Vytvořit funkční systém výchovy a vzdělávání prostupující napříč všemi stupni veřejné správy, s větším zapojením soukromého sektoru i samotného obyvatelstva, jehož výsledkem bude zvýšení schopností v oblasti sebeochrany a aktivního zapojení

do řešení mimořádných událostí a krizových situací na všech úrovních. Systém by se měl skládat z následujících úrovní:

- odborníci zabývající se ochranou obyvatelstva a krizovým řízením,
- učitelé vyučující danou problematiku na školách,
- lektoři realizující projekty preventivně výchovné činnosti,
- obyvatelstvo.

To znamená stanovit práva a povinnosti, pravidla, úkoly a role všech zainteresovaných subjektů, včetně role občana, založené na jeho vrozené touze po bezpečí, jenž ponese svůj díl odpovědnosti vůči sobě samému, svým blízkým a vůči státu. Tento systém bude podpořen právními předpisy a zároveň bude v souladu s metodickou činností státní správy. Pomocí funkčního systému následně zvýšit úroveň znalostí obyvatelstva a odborníků. [2]

V rámci Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 je potřebné vytvoření legislativních, administrativních, materiálních a společenských podmínek pro kontinuální systém výchovy a vzdělávání obyvatelstva. V návaznosti je důležité zefektivnit a zkvalitnit vzdělávání odborníků v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení a systematizovat nabídku celoživotního vzdělávání v oblasti ochrany člověka za mimořádných událostí a krizových situací. Mezi **důležité úkoly** patří stanovení podílu zapojení jednotlivých prvků veřejné správy do systému výchovy a vzdělávání obyvatelstva, včetně zvýšení aktivní účasti soukromých subjektů na samotné realizaci. Samozřejmostí je podporovat projekty reagující na aktuální potřeby společnosti a stanovení podílu médií na výchově a vzdělávání.

Mezi **cílové úkoly** patří zpracovat analýzu zařazení tematiky ochrany obyvatelstva jako nedílné součásti výuky v mateřských, základních a středních školách v rámci předmětu obsahujícího bezpečnostní problematiku jako je prevence, dopravní výchova, první pomoc, obrana vlasti, ochrana člověka za mimořádných událostí a krizových situací. V návaznosti na to je důležité začlenit zásady sebeochrany a vzájemné pomoci při mimořádných událostech a krizových situacích do oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. V legislativní oblasti je potřebné novelizovat právní předpisy tak, aby se vytýčily jasné mantinely pro aktivní zapojení orgánů veřejné správy a soukromých subjektů do výchovy a vzdělávání obyvatelstva současně s nastavením efektivního systému vzdělávání odborníků definovaný aktualizovanou koncepcí vzdělávání v oblasti krizového řízení.

Vlivem globalizace se na území České republiky rok od roku neustále **zvyšuje počet občanů s cizím občanstvím**. I oni se během pobytu v České republice mohou setkat s neočekávanými mimořádnými událostmi, jako jsou živelní pohromy (záplavy a povodně, požáry, vichřice, sněhové laviny, zemětřesení), hromadné dopravní nehody, havárie s únikem nebezpečných látek do životního prostředí (havárie v chemických provozech a skladech), a i dalšími událostmi, které mohou ohrozit životy, zdraví obyvatel a způsobit velké materiální škody. Proto je potřeba vzdělávat tuto skupinu i v těchto situacích, protože i samotní občané - **cizinci mohou účinně napomoci ke zmírnění daných následků**. K tomu je ale zapotřebí znát možná nebezpečí, chování při vzniku těchto událostí a umět si poradit, ale třeba i pomoci ostatním spoluobčanům. Aktuálnost tohoto tématu je jasně zřetelná zejména z hlediska četnosti výskytu každodenních nežádoucích situací nejen v rámci České

republiky ale současně z hlediska neustále se zvyšujícího počtu cizinců na území Evropské unie.

Předpokladem pro dosažení cílového stavu je zajištění dlouhodobě stabilního financování, přijetí a schválení potřebných právních předpisů a personální podpora pro plnění jednotlivých úkolů.

Ochrana obyvatelstva představuje nezpochybnitelnou a neopomenutelnou součást bezpečnostního systému ČR. Důsledné vytváření potřebných materiálních, technických, organizačních a legislativních podmínek pro přípravu a realizaci preventivních opatření zaměřených do oblasti minimalizace rizika vzniku a rozsahu následků mimořádných událostí a krizových situací, precizní příprava, plánování a následný rychlý a účinný zásah odpovědných složek přispívá k uchránění mnoha životů obyvatel, jejich majetku a životního prostředí před dopady těchto událostí. I přes tento nezpochybnitelný fakt, kdy systém ochrany obyvatelstva přispívá k úspoře finančních prostředků, je tento systém a jeho jednotlivé složky v poslední době v nelehké situaci. Krácení veřejných rozpočtů může mít na efektivitu fungování tohoto systému zásadní dopad. Tyto finanční úspory a s tím spojené materiální a personální úspory budou v následujícím období těmi nejvýznamnějšími faktory, které budou rozvoj systému ochrany obyvatelstva zásadně ovlivňovat.

Pro naši bezpečnou budoucnost je důležité, že navržené úkoly pro následující období představují realizovatelný a udržitelný směr, kterým by se do budoucna ochrana obyvatelstva měla ubírat. Koordinace plnění těchto úkolů především v oblasti vzdělávání s návazností na naplnění myšlenky **Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030** je úkolem Ministerstva vnitra. Vzhledem k multiresortnímu rozsahu systému ochrany obyvatelstva se však toto neobejde bez aktivní pomoci zainteresovaných ministerstev a jiných ústředních správních úřadů, orgánů samosprávných celků, ale také vybraných právnických a podnikajících fyzických osob. Odborný základ a podporu při realizaci úkolů pak bude vytvářet početná a zkušená komunita vědeckých pracovníků.

Koncepce přípravy občanů k obraně státu je součástí plánování obrany státu a je úkolem Ministerstva obrany. Její uvedení do praxe je založeno na promítnutí popsanych opatření do právního řádu a plánovacích dokumentů jednotlivých rezortů. Dosažení popsaného cílového stavu je předpokládáno v roce 2018.

Koncepce řešení oblasti je součástí struktury strategických koncepčních dokumentů pro oblast bezpečnosti a obrany státu, jež společně vytvářejí podmínky pro realizaci plánovaných opatření k zajištění obrany státu. Současně se podílejí na zvyšování úrovně připravenosti celé populace ČR na řešení celého spektra možných krizových situací bez ohledu na jejich charakter.

Implementace oblasti „Ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí“ a zavedení systémového přístupu do vzdělávání budoucích pedagogických pracovníků, zajistí základní znalosti a dovednosti potřebné pro zvládnutí běžných rizikových situací, ale i při mimořádných událostech. Učitelé tak budou schopni adekvátně reagovat a postarat se nejenom o sebe, ale především o své žáky a studenty. Současně budou do škol přicházet pedagogové, připraveni zvládnout nejenom případnou krizovou situaci, ale budou mít dostatek znalostí a dovedností přímo k výuce uvedených tematik v rámci ochrany obyvatelstva.

To, že byl zvolen správný postup, dokazuje i skutečnost, že již v současné době některé vysoké školy zareagovaly na změnu vzdělávacích dokumentů a potřebu

vzdělávat pedagogické pracovníky i v těchto oblastech. Jedná se především o zavedení vyučovacího procesu formou povinných nebo povinně volitelných předmětů do studijních programů zainteresovaných oborů.

Literatura

- [1] Česká republika. *Bezpečnostní strategie ČR*. In: Praha: Ministerstvo zahraničních věcí, 2011. Dostupné z : http://www.mzv.cz/file/699914/Bezpecnostni_strategieCR_2011.pdf, 20s.
- [2] Česká republika. *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030*. In: Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2013. Dostupné z: <http://web.grh.izscr.cz>, 68 s.
- [3] Česká republika. *Koncepce přípravy občanů k obraně státu*. In: Praha: 2012, III. Dostupné z: <http://www.pokos.army.cz/>, 22 s.
- [4] Česká republika. *Obranná strategie ČR*. In: Ministerstvo obrany ČR, 2012. Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/STRATEGIE_ce.pdf, 12 s.
- [5] DOŠKOVÁ, Šárka a Rudolf PSOTTA. *Závěrečná hodnotící zpráva Rezortního úkolu NIDV na rok 2013-Mimořádné události a dopravní výchova ve školství*. Praha: NIDV, 2013.
- [6] MŠMT ČR. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha, 2013, 142 s.
- [7] MŠMT. *Začlenění tématik „Ochrana člověka za mimořádných událostí, péče o zdraví a dopravní výchova“ do studijních programů pedagogických fakult*. Praha, 2013, 19 s.
- [8] *Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí*. 2012, 26 s. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/16451/podklady-k-vyuce-temat-ochrany-cloveka-za-beznych-rizik-a-mimoradnych-udalosti-v-zakladnich-skolach.html/>
- [9] *Příprava občanů k obraně státu*. Praha- Ministerstvo obrany ČR, 2013. Dostupné z: <http://www.pokos.army.cz/>
- [10] Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- [11] Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů,

Kontakt:

Mgr. Petr Kadlec, Ph.D,
Hasičský záchranný sbor Pardubického kraje
Teplého 1526
530 02, Pardubice
e-mail: petr.kadlec@pak.izscr.cz